

شورای سیاست گذاری حوزه های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش

مدرسه علمیه تخصصی محدثه (سلام الله علیها)

استان لرستان شهرستان بروجرد

عنوان

بررسی تطبیقی مفهوم و مصداق اهل

بیت از دیدگاه امامیه و سلفیه

استاد راهنما

حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای حسن اسلام پور کریمی

نگارنده

مهتاب نصرالهی

سال تدوین

زمستان ۱۴۰۴

تحمیدیه

الهی! همچو بید می لرزم که مبادا به هیچ نیزم. فریاد از معرفت رسمی و عبارت عاریتی و عبادت عادت و حکمت تجربتی و حقیقت حکایتی.

الهی! بیاموز تا سرّ دین بدانیم. برفروز تا در تاریکی نمایم. تلقین کن تا آداب شرع بدانیم. توفیق ده تا طمع نکنیم. تو نواز که دیگران ندانند، تو ساز که دیگران نتوانند. همه را از خودپرستی رهایی ده. مرا به خود آشنایی ده. همه را از مکر شیطان نگاهدار. همه را از کید نفس آگاه دار.

الهی! به صلاح آر که نیک بی سامانیم جمع دار که بد پریشانیم.

الهی! توفیق ده تا در دین استوار شویم. عقبا ده تا از دنیا بیزار شویم. بر راه دار تا سرگردان نشویم.

تقدیم به:

ساحت مقدس یوسف زهرا(س) حضرت ولی عصر صاحب الزمان(عج)

روح مطهر حضرت امام خمینی(ره)

رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله خامنه‌ای(مد ظله العالی)

و ارواح مطهر همه شهدای اسلام و انقلاب

تقدیر و تشکر

به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» شایسته است از استاد فرهیخته «جناب حجه الاسلام و المسلمین دکتر حسن اسلام‌پور کریمی» که باکرامتی همچون خورشید سرزمین دل را روشنی بخشیدند و نور دانش را برافروختند تشکر نمایم.

چکیده

در منظومه معرفتی اسلام، مفهوم «اهل بیت» جایگاهی بنیادین در تفسیر نصوص، شکل‌گیری هویت مذهبی و تعیین مرجعیت دینی دارد. مسئله اصلی این پژوهش، واکاوی خلأهای معرفتی و تفاوت‌های بنیادین در معناشناسی و مصداقیابی این اصطلاح میان دو مکتب «امامیه» و «سلفیه» است. در وضعیت مطلوب، تبیین تطبیقی این مفهوم می‌تواند به فهم جامع از مشروعیت دینی و وحدت امت منجر شود؛ اما در وضعیت موجود، اغلب پژوهش‌ها به توصیف‌های درون‌مذهبی بسنده کرده و از تحلیل روشمند مبانی کلامی غفلت ورزیده‌اند. ضرورت این تحقیق در پاسخگویی به شبهات معاصر و رفع ابهام‌های مفهومی در فضای رسانه‌ای و علمی است. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر منابع مشترک (قرآن و سنت)، به دنبال پاسخ به این پرسش محوری است که تفاوت‌های مفهومی و مصداقی اهل بیت در این دو دیدگاه چیست و چه پیامدهایی دارد. پیش‌فرض تحقیق بر مسلم بودن اصل وجود اهل بیت و تمرکز بر جنبه‌های کلامی استوار است. فرضیه نهایی بیانگر آن است که امامیه با اصالت دادن به نصوصی چون آیه تطهیر و حدیث ثقلین، بر «عصمت» و انحصار مصداق در ائمه معصومین (ع) تأکید دارد؛ در حالی که سلفیه با تکیه بر ظاهر آیات و سیاق آن‌ها، دایره مصداق را گسترش داده و همسران پیامبر (ص) و عموم بنی‌هاشم را نیز در بر می‌گیرد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ریشه اختلافات مصداقی، بیش از آنکه تاریخی باشد، ناشی از پیش‌فرض‌های کلامی در باب «امامت» و «نظام خلافت» است. امامیه اهل بیت را مرجعیت الهی پیوسته به قرآن می‌داند، اما سلفیه جایگاه آنان را در چارچوب سنت صحابه تعریف می‌کند. این تفاوت‌ها منجر به شکل‌گیری هویت‌های مذهبی متفاوت گشته است. در نهایت، این رساله با تبیین اشتراکات مفهومی و افتراقات مصداقی، الگویی برای گفتگوی بین‌مذهبی و کاهش تنش‌های فرقه‌ای ارائه می‌دهد. نوآوری تحقیق در تلفیق مبانی کلاسیک با بازتاب‌های اجتماعی و فرهنگی معاصر نهفته است که می‌تواند خلأ موجود در ادبیات کلامی تطبیقی را پر کند.

کلیدواژه‌ها: اهل بیت، امامیه، سلفیه، آیه تطهیر، مصداق‌شناسی، عصمت، مرجعیت دینی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	فصل نخست
۱.....	کلیات و مفاهیم
۲.....	گفتار نخست: طرح تحقیق
۲.....	الف: تبیین موضوع
۳.....	ب: اهمیت و ضرورت تحقیق
۳.....	ج: اهداف و فواید تحقیق
۳.....	الف) هدف کلی پژوهش
۳.....	ب) اهداف جزئی پژوهش
۴.....	د: پیشینه تحقیق
۶.....	تحلیل کلی پیشینه‌ها
۶.....	هـ: سؤالات تحقیق
۶.....	سؤال اصلی
۶.....	سؤالات فرعی
۷.....	پیش فرض‌های تحقیق
۷.....	ز: فرضیه
۸.....	ط: مفاهیم و متغیرها
۸.....	مفاهیم کلیدی:
۸.....	متغیرها:

متغیر مستقل:	۸.....
متغیر وابسته:	۸.....
ی: روش تحقیق و روش گردآوری	۸.....
ک: ساماندهی تحقیق	۹.....
ل: مشکلات و محدودیتهای تحقیق	۱۰.....
گفتار دوم: مفهوم شناسی	۱۱.....
مفهوم	۱۱.....
مصدق	۱۱.....
امامیه	۱۲.....
امامیه در اصطلاح	۱۳.....
سلفیه	۱۵.....
سلفیه در اصطلاح	۱۵.....
جمع بندی	۱۸.....
فصل دوم	۲۰.....
تفسیر امامیه از مفهوم و مصداق اهل بیت علیهم السلام	۲۰.....
مقدمه:	۲۱.....
گفتار اول: مبانی معرفتی و اصول کلامی امامیه در تفسیر اهل بیت	۲۲.....
مبحث اول: مبانی معرفتی و روش شناختی شیعه امامیه در فهم مفهوم «اهل بیت»	۲۲.....
مبحث دوم: مبانی کلامی امامت و عصمت و تأثیر آن در تحدید مصداق «اهل بیت»	۲۴.....
مبحث سوم: حدیث ثقلین و تثبیت مرجعیت دائمی اهل بیت در نظام هدایت اسلامی	۲۷.....
گفتار دوم: تحلیل قرآنی و حدیثی اهل بیت در منابع امامیه	۳۰.....

مبحث ۱: تحلیل آیات کلیدی مرتبط با اهل بیت	۳۰
۱. آیه تطهیر	۳۰
۲. آیه ولایت	۳۲
۳. آیه مودت	۳۴
۴. آیات اطعام (انسان: ۸-۹)	۳۶
مبحث دوم: روش‌های تفسیری امامیه در فهم آیات اهل بیت	۳۹
مبحث سوم: بررسی روایات معتبر شیعی و نقش آن‌ها در تعیین مفهوم اهل بیت	۴۱
الف) حدیث ثقلین	۴۱
ب) حدیث شریف کساء	۴۵
گفتار سوم: تعیین مصادیق اهل بیت از منظر امامیه	۵۱
مبحث اول: مصادیق اهل بیت در منابع امامیه	۵۱
مبحث دوم: دیدگاه‌های علمای امامیه درباره شمول یا انحصار مصداق	۵۲
مبحث سوم: تفکیک میان مفهوم اهل بیت و مصادیق تاریخی در تفسیر امامیه	۵۴
فصل سوم	۵۸
دیدگاه سلفیه درباره مفهوم و مصداق اهل بیت علیهم السلام	۵۸
مقدمه:	۵۹
گفتار اول: اصول فکری و روش‌شناسی سلفیه در فهم اهل بیت	۶۰
مبحث اول: مبانی تفسیری و حدیثی سلفیه در فهم متون دینی	۶۰
مبحث دوم: جایگاه اهل بیت در منظومه خلافت و سنت اهل سنت	۶۴
مبحث سوم: روش‌های سلفیه در تعیین مفاهیم و مصادیق دینی	۶۹
گفتار دوم: تحلیل آیات و روایات ناظر به اهل بیت در منابع سلفیه	۷۲

۷۲	مبحث اول: تحلیل آیات مرتبط با اهل بیت در تفاسیر اهل سنت
۷۲	تحلیل تفسیر سلفی از آیه تطهیر (احزاب: ۳۳)
۷۴	تحلیل تفسیر سلفی از آیه مودت (شوری: ۲۳)
۷۵	تحلیل تفسیر سلفی از آیه ولایت (مائده: ۵۵)
۷۷	مبحث دوم: اهل بیت در صحاح و سنن؛ رویکرد و مواجهه سلفیه
۷۷	واکاوی جایگاه خاندان پیامبر در صحاح و سنن و تمایزهای تفسیری
۷۹	مواجهه جریان سلفیه با روایات فضائل؛ از ابن تیمیه تا وهابیت
۸۱	سلفیه معاصر و بازتولید گفتمان نص گرایی در عصر جدید
۸۲	گفتار سوم: تعیین مصادیق اهل بیت در نگاه سلفیه
۸۲	مبحث اول: تبارشناسی و تحلیل مبانی سلفیه در توسعه مصادیق اهل بیت
۸۵	مبحث دوم: تحلیل ساختاری و مستند مصادیق اهل بیت در دکترین سلفی گری
۸۷	مبحث سوم: تحلیل تفصیلی تفاوت مفاهیم اهل بیت، ازواج و اقربا در دکترین سلفیه
۹۱	مبحث چهارم: تأثیر نظام خلافت بر تعیین مصادیق اهل بیت در نگاه اهل سنت
۹۵	فصل چهارم
۹۵	اشتراکات و افتراقات دیدگاه امامیه و سلفیه درباره اهل بیت علیهم السلام
۹۶	مقدمه:
۹۷	گفتار اول: اشتراکات مفهومی و قرآنی در دیدگاه امامیه و سلفیه
۹۷	مبحث اول: اشتراک در تعریف اهل بیت به عنوان گروه خاص مرتبط با پیامبر
۹۹	مبحث دوم: هم پوشانی در تفسیر آیات تطهیر، مودت، قربی
۱۰۱	مبحث سوم: اشتراک در احترام و جایگاه اهل بیت در سنت اسلامی
۱۰۳	گفتار دوم: افتراقات مصداقی و روش شناختی در تفسیر اهل بیت

چالش‌هایی برای هم‌زیستی ایجاد کرده‌اند، اما زمینه‌ای برای گفت‌وگو فراهم می‌کنند. بررسی این مبحث، پیامدهای این اختلافات را روشن کرده و تحلیل فصل را تکمیل می‌کند.

نتیجه‌گیری

پایان‌نامه حاضر با عنوان «بررسی تطبیقی مفهوم و مصداق اهل‌بیت علیهم‌السلام از دیدگاه امامیه و سلفیه»، به تحلیل نظام‌مند دو دیدگاه برجسته اسلامی در فهم این مفهوم بنیادین پرداخت. هدف اصلی تحقیق، تبیین مفهوم و مصداق اهل‌بیت در هر مکتب، شناسایی اشتراکات و افتراقات، و بررسی پیامدهای کلامی، اجتماعی و سیاسی این تفاوت‌ها بود. با بررسی مبانی معرفتی، تحلیل‌های قرآنی و حدیثی، و تعیین مصداق در هر دیدگاه، روشن شد که امامیه با رویکردی عقلانی-روایی و تأکید بر عصمت و ولایت الهی، اهل‌بیت را به‌عنوان محور هدایت و مرجعیت دینی تعریف می‌کند، در حالی که سلفیه با نص‌گرایی و التزام به فهم سلف صالح، این مفهوم را به معنای خانوادگی و گسترده‌تر، بدون ویژگی‌های کلامی، تفسیر می‌نماید. این مقایسه تطبیقی، نه تنها تفاوت‌های بنیادین را برجسته کرد، بلکه اشتراکاتی مانند احترام به اهل‌بیت و استناد به متون قرآنی مشترک را نیز آشکار ساخت که می‌تواند پایه‌ای برای گفت‌وگوی بین‌مذهبی باشد.

از منظر امامیه، مفهوم اهل‌بیت ریشه در نظام امامت و ولایت الهی دارد که با مبانی عقلانیت اجتهادی، اعتبار سنت معصومین، و تحلیل آیات کلیدی مانند تطهیر (احزاب: ۳۳) و مودت (شوری: ۲۳) تبیین می‌شود. مصداق این مفهوم، عمدتاً به اهل کساء و ائمه معصوم محدود می‌گردد، و روایاتی مانند حدیث ثقلین و کساء، جایگاه متعالی آن‌ها را به‌عنوان هدایت‌گران الهی تأیید می‌کنند. علامه طباطبایی در المیزان و شیخ طوسی در التبیان، با ترکیب عقل و نقل، این تفسیر را استوار می‌سازند، که نتیجه آن هویتی شیعی مبتنی بر مرجعیت دینی اهل‌بیت است.^۱ این دیدگاه، اهل‌بیت را فراتر از یک گروه خانوادگی، به‌عنوان ادامه‌دهنده رسالت نبوی و ستون وحدت امت می‌داند.

^۱ طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۳۲۳؛ طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، ج ۸، ص ۲۴۳.

در مقابل، دیدگاه سلفیه بر اصول نص‌گرایی، استناد به صحاح و سنن، و فهم سلف صالح استوار است. ابن تیمیه در منهاج السنه النبویه و ابن حجر عسقلانی در فتح الباری، آیات مرتبط با اهل بیت را به معنای ظاهری تفسیر می‌کنند و مصادیق را به همسران، خویشاوندان نزدیک، و اقربا به صورت گسترده نسبت می‌دهند، بدون تأکید بر عصمت یا مرجعیت الهی.^۱ نظام خلافت در سلفیه، جایگاه اهل بیت را به احترام اخلاقی محدود می‌کند و روایات فضائل را بدون تفسیر ولایی می‌پذیرد. این رویکرد، اهل بیت را بخشی از سنت اسلامی گسترده‌تر می‌بیند که با اجماع صحابه و التزام به ظاهر نصوص سازگار است.

اشتراکات میان دو دیدگاه، عمدتاً در سطح مفهومی و قرآنی است. هر دو مکتب، اهل بیت را گروهی خاص مرتبط با پیامبر(ص) می‌دانند و بر احترام و محبت به آن‌ها تأکید دارند، همان‌طور که در تفسیر آیات تطهیر، مودت و قربی دیده می‌شود. برای مثال، هر دو به آیه تطهیر استناد می‌کنند، هرچند امامیه آن را به اهل کساء و سلفیه به همسران و اقربا نسبت می‌دهد.^۲ این اشتراکات، ریشه در متون مشترک دینی دارد و می‌تواند مبنایی برای وحدت اسلامی باشد، به‌ویژه در تأکید بر احترام به اهل بیت در سنت اسلامی.

با این حال، افتراقات عمیق در مصادیق، روش‌شناسی و مبانی استنباطی، دو مکتب را از یکدیگر متمایز می‌کند. امامیه با انحصار مصادیق به آل عبا و ترکیب عقل و نقل، تفسیری ولایی و متعالی ارائه می‌دهد، در حالی که سلفیه با شمول گسترده (ازواج و اقربا) و نص‌گرایی، تفسیری خانوادگی و ظاهری دارد. این تفاوت‌ها، ریشه در نظام امامت (الهی و معصوم در شیعه) و خلافت (انسانی و اجماعی در سلفیه) دارد، که بر جهت‌گیری تفسیری تأثیر گذاشته است.^۳ این واگرایی‌ها، نه تنها در سطح کلامی، بلکه در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی بازتاب یافته‌اند.

از نظر کلامی، این اختلافات بر هویت مذهبی دو مکتب تأثیر گذاشته است. در امامیه، اهل بیت محور هویت شیعی و نماد ولایت الهی هستند، که به مناسک فرهنگی مانند عزاداری و نظام سیاسی

۱ ابن تیمیه، منهاج السنه النبویه، ج ۴، ص ۱۲۳؛ ابن حجر عسقلانی، فتح الباری شرح صحیح البخاری، ج ۷، ص ۸۹.

۲ ابن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، ج ۶، ص ۴۱۰؛ طباطبایی، المیزان، ص ۳۲۲.

۳ ابن تیمیه، منهاج السنه، ص ۱۲۹؛ طوسی، التبیان، ص ۲۴۴.

مبتنی بر مرجعیت دینی منجر شده است.^۱ در سلفیه، اهل بیت بخشی از سنت اسلامی گسترده‌تر هستند و هویت بر اساس نص‌گرایی و اجتناب از بدعت شکل می‌گیرد.^۲ این تفاوت‌ها، گاه به تنش‌های مذهبی و جدایی‌های اجتماعی دامن زده، اما اشتراک در احترام به اهل بیت می‌تواند به هم‌زیستی مسالمت‌آمیز کمک کند.

از منظر اجتماعی و فرهنگی، تفسیرهای متفاوت به شکل‌گیری هویت‌های متمایز منجر شده است. در جوامع شیعی، تأکید بر ولایت اهل بیت به انسجام فرهنگی از طریق مناسک و روایات فضائل کمک کرده، اما با دیدگاه سلفیه که این مناسک را بدعت می‌داند، در تعارض قرار گرفته و به چالش‌های هم‌زیستی در مناطق چندمذهبی انجامیده است.^۳ در سطح سیاسی، این اختلافات به رقابت‌های فرقه‌ای و نظام‌های حکومتی متفاوت، مانند ولایت فقیه در شیعه و خلافت در سلفیه، منجر شده که بر روابط بین‌المللی مسلمانان تأثیر گذاشته است. با این حال، تأکید بر اشتراکات قرآنی می‌تواند به کاهش تنش‌ها و تقویت وحدت امت کمک کند.

در نهایت، این تحقیق نشان داد که مفهوم اهل بیت، به‌عنوان یکی از ارکان هویت اسلامی، در امامیه نماد ولایت الهی و در سلفیه نشانه احترام خانوادگی است. اشتراکات در احترام و استناد به قرآن، و افتراقات در مصادیق و روش‌شناسی، پیامدهایی مانند تنش‌های مذهبی و فرصت‌های گفت‌وگو ایجاد کرده‌اند. پیشنهاد می‌شود تحقیقات آینده بر گفت‌وگوی بین‌مذهبی تمرکز کنند تا با بازخوانی متون مشترک، وحدت اسلامی تقویت شود. این پایان‌نامه، با تبیین این تفاوت‌ها، سهمی در فهم عمیق‌تر میراث اسلامی و حفظ وحدت امت ایفا می‌کند.

۱ مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۹.

۲ محمد بن عبدالوهاب، کتاب التوحید، ص ۴۸.

۳ ابن تیمیه، منهاج السنه، ص ۱۳۰.

منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

۱. ابوالفتوح رازی، حسین بن علی، روض الجنان و روح الجنان، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۴۰۸ق
۲. پاک‌تچی، احمد، تاریخ حدیث شیعه، تهران: دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۹۵.
۳. جلالی‌زاده، جلال، مبادی و اصطلاحات اصول فقه، تهران: نشر احسان، ۱۳۸۷.
۴. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۸۸.
۵. حسینی طهرانی، سید محمدحسین، امام‌شناسی، مشهد: علامه طباطبایی، ۱۴۲۶ق.
۶. خمینی، سید روح‌الله (امام)، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۶۰.
۷. دهخدا، علی‌اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۰.
۸. قدسی‌پور، محسن، اهل‌بیت در آینه کلام اسلامی، تهران: نشر پژوهشگاه علوم اسلامی، ۱۳۹۵.
۹. اروانی، مرتضی، «بازتاب اختلافات کلامی در منابع آموزشی معاصر»، فصلنامه مطالعات تقریبی مذاهب، شماره ۶۷، ۱۴۰۰.

۱۰. رضایی، محمدعلی، «تحلیل مفهوم اهل بیت در روایات اهل سنت و شیعه»، فصلنامه پژوهش‌های اعتقادی، شماره ۴، ۱۳۹۰.
۱۱. دین پرست، منوچهر، سلفی‌گری در لغت و اصطلاح، ماهنامه زمانه، شماره ۳۳، ۱۳۸۴.
۱۲. اسلاملو، رضا و هادوی، علی، «دلالت‌های کلامی آیه تطهیر در تفاسیر امامی و سلفی»، نشریه کلام اسلامی، دوره ۲۶، ۱۳۹۶.
۱۳. احمدی، زهرا، سلفیه و مسئله مصداق اهل بیت؛ مطالعه موردی ابن تیمیه و شاگردانش، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۹۸.
۱۴. ابن ابی‌جمهور احسائی، محمد بن علی، عوالی اللثالی العزیزیه، قم: دار سید الشهداء، ۱۴۰۵ق.
۱۵. ابن عثیمین، الشرح الممتع، ریاض: دار ابن الجوزی، ۱۴۲۲ق.
۱۶. _____، شرح العقیده الواسطیه، ریاض: دار ابن الجوزی، ۱۴۱۳ق.
۱۷. _____، تفسیر القرآن الکریم، ریاض: دار ابن الجوزی، ۱۴۲۲ق.
۱۸. ابن باز، عبدالعزیز، مجموع فتاوی و مقالات متنوعه، ریاض: دار القاسم، ۱۴۲۰ق.
۱۹. ابن تیمیه، احمد بن عبدالحلیم، منهاج السنه النبویه، ریاض: جامعه الإمام محمد بن سعود الإسلامیه، ۱۴۰۶ق.
۲۰. _____، ریاض: دار الوطن، ۱۴۲۰ق.
۲۱. _____، درء تعارض العقل والنقل، ریاض: جامعه الإمام محمد بن سعود، ۱۴۱۱ق.
۲۲. _____، مجموع الفتاوی، مدینه: مجمع الملك فهد، ۱۴۱۶ق.
۲۳. ابن جبرین، عبدالله، فتاوی ابن جبرین، ریاض: دار الوطن، ۱۴۱۹ق.
۲۴. ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی، فتح الباری بشرح صحیح البخاری، بیروت: دار المعرفه، ۱۳۷۹ق.
۲۵. ابن ربه، احمد بن محمد، فتح الباری بشرح صحیح البخاری، قاهره: المیمیه، بی تا.
۲۶. ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب (ع)، قم: علامه، ۱۳۷۹ق.
۲۷. ابن طاووس، علی بن موسی، الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، قم: خیام، ۱۴۰۰ق.

٢٨. ابن عبدالوهاب، محمد، كتاب التوحيد، رياض: دار الصميعي، ١٤١٩ق.
٢٩. ابن فارس، احمد، معجم مقاييس اللغة، قم: مكتب الاعلام الاسلامي، ١٤٠٤ق.
٣٠. ابن قيم جوزيه، محمد، إعلام الموقعين، بيروت: دار الجيل، ١٩٧٣م.
٣١. _____، زاد المعاد في هدى خير العباد، بيروت: مؤسسة الرسالة، ١٤١٨ق.
٣٢. ابن كثير دمشقي، اسماعيل بن عمر، تفسير القرآن العظيم، بيروت: دار الكتب العلمية، ١٤١٩ق.
٣٣. ابن ماجه قزويني، محمد بن يزيد، سنن ابن ماجه، بيروت: دار الفكر، بي تا.
٣٤. ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، بيروت: دار صادر، ١٤١٤ق.
٣٥. حسيني، سيدمحمد، تطبيق ديدگاه‌های كلامي اماميه و سلفيه در مصداق‌شناسي اهل بيت، پایان‌نامه کارشناسي ارشد، دانشگاه تهران، ١٣٩١.
٣٦. اشعري، علي بن اسماعيل، مقالات الاسلاميين و اختلاف المصلين، بيروت: دار احياء التراث العربي، ١٤٠٥ق.
٣٧. اميني، عبدالحسين، الغدير في الكتاب و السنة و الأدب، بيروت: دار الكتاب العربي / قم: مركز الغدير، ١٤١٦ق.
٣٨. آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربي-فارسي، تهران: نشر ني، ١٣٨٩.
٣٩. آلباني، محمد ناصرالدين، سلسلة الأحاديث الصحيحة، بيروت: مكتبة المعارف، ١٤١٥ق.
٤٠. آملی، حيدر، المحيط الأعظم و البحر الخضم، قم: مؤسسه نور الثقليين، ١٤٢٢ق.
٤١. بخاري، محمد بن اسماعيل، صحيح البخاري، بيروت: دار الفكر / دار طوق النجاء، ١٤٢٢ق.
٤٢. بستاني، فواد افرام، منجد الطلاب، ترجمه محمد بندريگي، تهران: انتشارات اسلامي، ١٣٨٩.
٤٣. بلاذري، أحمد بن يحيى، أنساب الأشراف، بيروت: مؤسسة الأعلمي، ١٩٥٩م.
٤٤. بوطي، محمد سعيد رمضان، سلفيه؛ بدعت يا مذهب، ترجمه عباس جلالی، تهران: نشر مشعر / دمشق: دار الفكر، ١٣٨٥ق.
٤٥. بيهقي، احمد بن حسين، السنن الكبرى، بيروت: دار الكتب العلمية، ١٤٢٤ق.
٤٦. ترمذی، محمد بن عيسى، سنن الترمذی، بيروت: دار احياء التراث العربي، ١٣٥٧ق.

٤٧. ثعلبي نيشابوري، احمد، الكشف و البيان عن تفسير القرآن، بيروت: دار احياء التراث العربي، ١٤٢٢ق.
٤٨. حاكم نيشابوري، محمد، المستدرک على الصحيحين، بيروت: دار الكتب العلمية، ١٤١١ق.
٤٩. حر عاملي، محمد بن حسن، وسائل الشيعة إلى تحصيل مسائل الشريعة، ٣٠ جلد. قم: مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) لإحياء التراث، ١٤١٦ق.
٥٠. حسكاني، عبيدالله بن عبدالله، شواهد التنزيل لقواعد التفضيل. تحقيق محمدباقر محمودي. ٢ جلد. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي، ١٤١١ق.
٥١. حلي، حسن بن يوسف (علامه)، كشف المراد في شرح تجريد الاعتقاد، قم: مؤسسه امام صادق (ع) / جامعه مدرسين، ١٣٨٢ش.
٥٢. _____، نهج الحق و كشف الصدق، قم: دار الهجرة، ١٤٠٧ق.
٥٣. حويزي، عبدعلى بن جمعه، تفسير نور الثقلين، قم: اسماعيليان، ١٤١٥ق.
٥٤. خزاز رازي، على بن محمد، كفاية الأثر في النصّ على الأئمة، قم: بيدار، ١٤٠١ق.
٥٥. ذهبى، شمس الدين، ميزان الاعتدال في نقد الرجال، بيروت: دار المعرفة، ١٣٨٢ق.
٥٦. ذهبى، محمد بن احمد، سير أعلام النبلاء، بيروت: مؤسسه الرساله، ١٤١٣ق.
٥٧. رازي، فخرالدين، التفسير الكبير (مفاتيح الغيب)، بيروت: دار احياء التراث العربي، ١٤٢٠ق.
٥٨. _____، المحصل، قاهره: مكتبة الكليات الازهرية / مكتبة مدبولي، ١٣٩٨ق.
٥٩. راغب اصفهاني، حسين بن محمد، المفردات في غريب القرآن، بيروت: دار العلم / دمشق: دار القلم، ١٤١٢ق.
٦٠. رضا، محمد رشيد، تفسير المنار، بيروت: دار المعرفة، ١٤١٤ق.
٦١. زراقت، عبدالمجيد، مفهوم اهل بيت در تفاسير فريقين، بيروت: دارالهادي، ٢٠٠٥م.
٦٢. زمخشري، محمود بن عمر، الكشاف عن حقائق غوامض التنزيل، بيروت: دار الكتاب العربي، ١٤٠٧ق.
٦٣. سبحاني، جعفر، الإلهيات على هدى الكتاب و السنة و الأدب، قم: مؤسسه امام صادق (ع)، ١٣٨٤.

٦٤. سجستاني، ابوداود، سنن ابى داود، صيدا: المكتبة العصرية، ١٤٠٨ق.
٦٥. سعدى، عبدالرحمن بن ناصر، تفسير السعدى، بيروت: مؤسسة الرسالة، ١٤٢٠ق.
٦٦. سليم بن قيس هلالى، كتاب سليم بن قيس، قم: نشر الهادى، ١٤١٥ق / ١٤٠٥ق.
٦٧. سيوطى، جلال الدين، الدر المنثور فى التفسير بالمأثور، بيروت: دار الفكر / قم: كتابخانه آيت الله مرعشى، ١٤١٤ق.
٦٨. شنيطى، محمدامين، أضواء البيان فى ايضاح القرآن بالقرآن، بيروت: دار الفكر، ١٤١٥ق.
٦٩. صالح الفوزان، إعانة المستفيد بشرح كتاب التوحيد، بيروت: مؤسسة الرسالة، ١٤٢٢ق.
٧٠. صدوق، محمد بن على (ابن بابويه)، الخصال، (نسخه هاى تهران، قم، بيروت)، ١٤٠٣ق.
٧١. _____، عيون أخبار الرضا، (نسخه هاى تهران، قم، بيروت)، ١٣٧٨ق.
٧٢. صدوق، محمد بن على (ابن بابويه)، كمال الدين و تمام النعمة، (نسخه هاى تهران، قم، بيروت)، ١٣٩٥ق.
٧٣. صفار قمى، محمد بن حسن، بصائر الدرجات، قم: كتابخانه آيت الله مرعشى نجفى، ١٤٠٤ق.
٧٤. طباطبايى، سيد محمد حسين، الميزان فى تفسير القرآن، تهران: دار الكتب الإسلامية / قم: جامعه مدرسين / بيروت: الاعلمى، ١٣٨٣ش.
٧٥. طبرانى، سليمان بن أحمد، المعجم الكبير، موصل: مكتبة الزهراء، ١٤٠٤ق.
٧٦. طبرسى، فضل بن حسن، مجمع البيان فى تفسير القرآن، بيروت: دار المعرفة / تهران: فراهانى و ناصر خسرو، ١٤٠٦ق.
٧٧. طبرى، محمد بن جرير، جامع البيان عن تأويل آى القرآن، بيروت: دار المعرفة، ١٤١٢ق.
٧٨. _____، دلائل الامامة، قم: بعثت، ١٤١٣ق.
٧٩. طريحي، فخرالدين، مجمع البحرين، تهران: مرتضوى، ١٣٧٥.
٨٠. طوسى، محمد بن حسن (شيخ)، الأمالى، قم: دار الثقافة، ١٤١٤ هـق.
٨١. _____، التبيان فى تفسير القرآن، بيروت: دار إحياء التراث العربى، ١٤٠٩ هـق.
٨٢. _____، تلخيص الشافى، قم: دارالكتب الإسلامية، ١٣٩٤ هـق.
٨٣. طوسى، نصيرالدين، تجريد الاعتقاد، قم: مؤسسة النشر الاسلامى، ١٤٠٧ق.

٨٤. علم الهدى، على بن حسين (سيد مرتضى)، الشافى فى الإمامه، تهران: مؤسسه الصادق، ١٤١٠ هـ.ق.
٨٥. _____، الذخيره فى علم الكلام، قم: مؤسسه نشر اسلامى (جامعه مدرسين)، ١٤١١ هـ.ق.
٨٦. عياشى، محمد بن مسعود، تفسير العياشى، تهران: المطبعة العلميه، ١٣٨٠ق.
٨٧. غزالى طوسى، ابو حامد، احياء علوم الدين، بيروت: دار الكتاب العربى، ١٤٢٥ هـ.ق.
٨٨. فخر رازى، محمد بن عمر، اربعين فى اصول الدين، حيدرآباد: مطبعة مجلس دائرة المعارف العثمانية، ١٣٥٣ق.
٨٩. فرات كوفى، فرات بن ابراهيم، تفسير فرات الكوفى، تهران: وزارت ارشاد، ١٤١٠ق.
٩٠. فيض كاشانى، ملا محسن، تفسير الصافى، تهران: الصدر، ١٤١٥ق.
٩١. القفارى، ناصر بن عبدالله، «اهل بيت در انديشه ابن تيميه»، مجله البحوث الإسلامية، عربستان سعودى، ٢٠٠٩م.
٩٢. قمى، على بن ابراهيم، تفسير القمى، قم: دار الكتاب، ١٤٠٤ق.
٩٣. قندوزى حنفى، سليمان، ينابيع الموده لذوى القربى، بيروت: مؤسسه الأعلمى، ١٤١٨ق.
٩٤. كلينى، محمد بن يعقوب، الكافى، تهران: دار الكتب الإسلامية، ١٣٦٥ و ١٤٠٧ق.
٩٥. لجنة الدائمة، فتاوى اللجنة الدائمة للبحوث العلميه والإفتاء، رياض: دار العاصمة، ١٤١٧ق.
٩٦. ماتريدى، ابومنصور، تأويلات اهل السنة، بيروت: دار الكتب العلميه، ١٤٢٦ق.
٩٧. مجلسى، محمد باقر، بحار الأنوار، بيروت: دار احياء التراث العربى، ١٤٠٣ق.
٩٨. مسلم بن حجاج نيشابورى، صحيح مسلم، بيروت: دار احياء التراث العربى، ١٤٠٠ق.
٩٩. مفيد، محمد بن نعمان (شيخ)، الإرشاد، قم: كنگره شيخ مفيد، ١٤١٣ هـ.ق.
١٠٠. _____، أوائل المقالات، بيروت: دار المفيد، ١٤١٤ هـ.ق.
١٠١. ملطى، ابن عبدالرحمن، التنبيه والرد على أهل الأهواء والبدع، قاهره: مكتبة مدبولى، ١٤١٣ق.
١٠٢. ميبدى، احمد بن محمد، كشف الأسرار و عدة الأبرار، تهران: اميركبير، ١٣٧١ش.

۱۰۳. نراقی، مولی احمد، عوائد الأيام، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۲۳ق.
۱۰۴. نسائی، أحمد بن شعيب، السنن الكبرى، بيروت: دار الكتب العلمية، ۱۳۴۸ق.
۱۰۵. نیشابوری، مسلم بن حجاج، الجامع الصحيح، بيروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا.
۱۰۶. واحدی نیشابوری، علی بن أحمد، أسباب النزول، بيروت: دار الكتب العلمية، ۱۴۱۱ق.
۱۰۷. واعظ زاده خراسانی، محمد، مکتب های کلامی، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۸۰.
۱۰۸. هاشمی خویی، میرزا حبیب الله، منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغه، تهران: مکتبه الاسلامیه، ۱۳۵۸.
۱۰۹. _____، صحیح اعتقادات الإمامیه، بيروت: دار المفید، ۱۴۱۴ هـ ق.